

SPOMINI NA PROF. DR. JOŽETA PAHORJA (1933 - 2017)

Dušan Ponikvar in Mitja Rosina

Klicali smo ga Joko, kdo na tej šoli ga ni poznal? Njega, ki ga je zanimala fizika, učenje in ga je poganjala želja po novem znanju in želja, da drugim pokaže kaj zanimivega? Pri pouku je vedno dajal prednost eksperimentu in njegovi nazornosti. Pred leti je na primer študentom demonstriral učinek gravitacije s skoki s katedra v veliki fizikalni predavalnici in za demonstracijo zračnega upora vzel v roke še odprt dežnik. Newtonov zakon o akciji in reakciji so demonstrirali kar študentje sami, saj so prostovoljci lahko skakali z mirujočega vozička v dalj. Nazoren in učinkovit pouk, ki si ga še posebej zapomnijo tisti s potolčenimi nosovi. Moto Jožeta Pahorja je vedno bil: nekaj teorije, nato pa zanimiv poskus. Bolj, ko je poskus nor, bolj verjetno bo ostal v glavah publike.

Prizadeval si je za enostavno razlago kompleksnih pojmov in po njegovem se je vse dalo pojasniti z običajnimi besedami in da smo zaradi vseprisotnosti učenih besed in naučene snovi premalo osredotočeni na problem. Za zgled je rad podajal izkušnjo z izpita iz fizike. Vprašanje se je nanašalo na črpanje vode po cevi iz vodnjaka. Ko nič ni šlo, so kandidatu skušali pomagati s sliko: naj na tablo nariše »štirno« v prerezu, ter označi gladino vode ter ostale pomembne parametre. Še ni šlo. Pa je Jože Pahor navedel kandidata na snov drugače: kandidat naj nariše eno-dimenzijski potencialni lonec (to je šlo), potem naj kandidat v ta lonec vriše nivo prvega vzbujenega stanja (tudi to je šlo), na koncu pa označi še energije. In na tabli se je pojavil prerez vodnjaka z vrisanimi dimenzijami... Tudi na podlagi takih izkušenj je Jože Pahor trdil, da preveč znanja lahko zamegli enostavne poti do rešitve in zavira domišljijo. Za primer je navajal, da imajo otroci še največ poguma in domišljije. Vprašajte jih, na primer, kako uloviti nosoroga in takoj boste dobili 1001 odgovor in idejo; in ne bo jim nerodno, ko bodo zinili neumnost. Poskusite isto s študiranimi, pa bodo pri enakem »lovu na nosoroga« ponovili vse v šoli naučene postopke in previdno dodali le malo lastnih idej. Podobna anekdota se nanaša na besedico »KRAVA« ki jo zapišemo z rdečim pisalom na papir ter nato na papir nad zapisano položimo steklen valj. Zapisana beseda se postavi na glavo. Če s precej teatra zapišemo na papir besedico »BIK« z modrim pisalom in ponovimo poskus, ostane bik na nogah. Razlog? Lom svetlobe različnih barv? Spol opazovane besede? Rogovje? Študenti optike so predlagali mnogo različnih odgovorov...

Rad je delal z ljudmi, ki jih je iskanje rešitev tehničnih problemov živo zanimalo. Take je brez izjeme našel tudi na potovanjih v okviru tečajev za IAEA (Mednarodno agencijo za jedrsko energijo na Dunaju), ko je odhajal v bolj ali manj nerazvit svet učiti elektroniko v fiziki. Ta učenja so bile različna, od tečajev v obliki predavanj in vaj na lokalnih univerzah do dela v laboratoriju dežele, kjer je bilo težko shajati zaradi pomanjkanja elektrike in preobilja prahu. Posebno je bil navdušen nad učljivostjo mladih v Vietnamu, v Sudanu pa je vse za delo potrebne pripomočke in material našel v skladišču, ki se ga domačini zaradi svojega šibkega znanja niso upali odpreti. V Sudanu, ki ga je imel zelo rad, je za potrditev svoje avtoritete pred lokalnimi tečajniki najprej popravil direktorjev avto: če zna učitelj popraviti avto, potem jasno ve tudi vse o jedrski elektroniki in ga je vredno poslušati! V Sri Lanki si je milo želel, da bi mu lokalni kuhar pripravil domačo jed iz kasave, lokalne oblike krompirja. Pa je ni dobil, saj je kasava menda hrana za reveže, za pomembne prišleke pa se iz spoštovanja spodobi kuhati le precej dražji krompir. V Ulaanbaatarju se je z domačini klatil po okoliških hribih in jih navajal naše posebnosti - hribolazništva. Na Tajskem je na bližnjici iz laboratorija skoraj trčil v za pest velikega pajka; tiste bližnjice ni nikoli več uporabljal. V Vietnamu mu je bil najbolj všeč Dalat, v

Ekvadorju pa višinski zrak. Dobro se je počutil me prebivalci Havane, Xiana, Antananariva ali Kaira, na predavanjih IAEA pa se ponašal z asistenti iz Irana, Sirije, Kitajske, Vietnama, Mongolije, Kube...

Velik vtis je napravil že ob začetnem raziskovanem delu na IJS, ko je na pobudo prof. Antona Moljka konstruiral ogromen večžični "brezstenski" proporcionalni števec za merjenje šibke radioaktivnosti in je navdušeno pripovedaval, kaj vse lahko meri. Ta števec je še dolga leta krasil hodnik na Institutu Jožef Stefan.

Bilo je obdobje, ko ga je navduševalo potikanje po jamah; ker ga je veselilo tudi fotografiranje, je kombinacija teh dveh hobijev rodila jamske fotografije. Rad je zahajal v jame v okolici Cerknice, pri tem so mu bili v veliko pomoč domačini-jamarji in prijatelji, ki jim je rad razkazoval jamske lepote. Sobane, tolmoni, kapniki, zavese, vse to se je pred njegovim fotoaparatom spremenilo v čudovite slike. Po nekaj poskusih je spoznal, da je na dvodimenzionalni papir mogoče pričarati tudi občutek o tretji dimenziji, le osvetljevati je treba v jami na poseben način, s strani. Pomočniki, ki so ga spremljali v Križni jami in Brlogu, in sodelovali pri njegovem »komponiranju« fotografij, so uživali: v temi je Jože Pahor odprl zaslonko za daljši čas in režiral, pomočniki pa so tudi po stokrat bliskali z bliskovko iz različnih smeri proti njegovim motivom ter tako pomagali ustvariti prehod od dvodimenzionalne "gotike" pri zgodnjih fotografijah do "renesanse", ki je ponujala tudi občutek tretje dimenzije.

Na stara leta je ostajal v Piranu, svojem drugem (ali morda prvem) domu. Čeprav je včasih pogrešal računalnik, se je imel zdaj čas posvetiti svojim drugim veseljem: slikanju in fotografiranju, ter zapisovanju spominov s potovanj in iz mladosti. Nekaj tega lahko vidite v prilogi.